

زیب منتظر مسید

شاغلي زیب منتظر مسید د پښتو
ژبي او ادب خور ژبي او تکره
شاعر او پیاوړي لیکوال
مرکه وال :
انجنیر عبدالقادر مسعود

علامه محمود طرزي وايي: (یواولس په ژبه او ژبه په ادبیاتو ژوندی پاتې کیږي). د پښتو ادب او فرهنگ په ځلانده او ویاړلي ډگر کې پښتو ژبه له هغې وخت نه، چې د خپرونو او کتابونو ژبه شوه، د ادب په تاریخ کې یې د یو نوي ادبي او عملي ژوند بنسټ کیښود. زموږ ادیبانو، شاعرانو او لیکوالو دخپلواکي هڅو، فعالیتونو، هلوځلو او دې سارې شاعرانه نوښتونو، ترکیبونو او

تصویرونو په نتیجه کې نن ورځ د پښتو ژبه او ادب یې په یوې نوې او ځواکمنې لارې د ادبي او ملي گټو په ګاڼه سمبال کړې دی. دوی دخپلې ملي ژبې د پرمختیا، پراختیا او دودتیا لپاره له هیڅ ډول هاندو هڅې څخه ځانونه نه دي سپمولې، او هر چا د خپل توان سره سم په دې لاره کې د مننې او قدر وړ خدمتونه تر سره کړي دي. یو له دغو پیاوړو او تکړه لیکوالو او شاعرانو له ډلې څخه ښاغلی زیب منتظر مسید دی، چې د خپلو ارزښتناکو آثارو په وسیله یې د پښتو ادب بڼې همیشه تازه، ښیرازه او غوړیدلې ساتلې دی.

ښاغلی زیب منتظر مسید د جهانزیب شمنخیل مسید زوی او د فرقه مشر محمد رمضان خان شمنخیل لمسی دی. دی پر (۱۹۶۳) زیږدیز کال د اکتوبر د میاشتې پر لسمه نیټه په وزیرستان کې زیږیدلی دی. نوموړې په قوم لمرگل خیل مسید دی. لومړنۍ زده کړې یې په خوشال خان لیسه کې تر سره کړې دي، بیا د لوړو زده کړو لپاره د پخواني شوروي اتحاد د ازبکستان سوسیالیستي جمهوریت تاشکند ښار ته ولاړو، او پر (۱۹۸۹) زیږدیز کال یې د تاشکند د البیروني په نوم د پولیتخنیک د انستیتوت نه د مهندسي په څانګه کې د ماسټرۍ دیپلوم تر لاسه کړ. د یادونې وړ ده چې منتظر مسید صاحب د زده کړو پر وخت له روسي ژبې نه دوه کتابونه چې یو یې (جګړه) او بل یې (غښتلي وګړي) نومیده هم پښتو ته ژباړلي دي. بیا یې له (۱۹۹۰ز) تر (۱۹۹۲ز) کال پورې د افغانستان لپاره له تاشکند راډیو له پښتو خپرونې سره د ژباړونکي او ویاند په توګه مرسته کوله. پر (۱۹۹۳ز) کال اوکراین ته او له هغه ځایه بیا پر (۱۹۹۸ز) کال پاکستان ته ولاړو. پر (۲۰۰۳ز) کال بیرته افغانستان ته راستون شو نن سبا هلته اوسېږي او په خپل کار او دنده بوخت دی. ده د ښونځي له وخته په شعر ویلو پیل کړی دی او پر (۲۰۰۵ز) کال یې د خپلو شعرونو لومړۍ ټولګه د (اوکا) په نوم چاپ کړه. د منتظر مسید صاحب ډیر زیات شعرونه او بیلابیل مضامین پر بیلابیلو موضوعګانو د هیواد په ځینو ورځپاڼو، اونیزو او الکترونيکي رسنیو کې خپاره شوي دي. ده خپله دویمه شعري ټولګه چې د (ویښې

شپې) په نوم يادېږي د چاپ لپاره تياره کړې ده ډير ژر به چاپ شي. منتظرمسيد صاحب د خپلو شعرونو تر څنگ د جنوبي وزيرستان د مسيدو قوم د تاريخي مبارزو او هڅو په باب هم ځينې څيړنې او يو شمير معلومات راغونډ کړيدي چې غواړي دا څيړنې او معلومات د يو کتاب په توگه هم چاپ کړي. دی د خپلو ټولو فعاليتونو تر څنگ د شوق او ذوق له مخې انځورگري هم کوي او همداراز په مجسمه جوړولو کې هم ښه استعداد لري. لنډه دا چې ښاغلی منتظر مسيد زموږ د هيواد څو اړخيزه شخصيت دی، له تاريخ، سياست او ادبياتو سره ځانگړې مينه لري.

- ښاغلی زيب منتظر مسيد زموږ د هيواد هغه مخکښ او تکړه شاعر او ليکوال دی، چې د ده په ليکنو او شعرونو کې د پښتو ژبې او پښتونولي سره سوچه، پاکه اوسپيڅلې مينه، د هيواد او هيوادوالو او ټولنيزو هيلو او دردونو ملي احساسات او جذبات له ورايه څرگنديږي. دبيلگې په توگه دده دا بيتونه لولو:

جهان رانه ورک شوی دی ،خپل ځان رانه ورک شوی
اميد، هيله مومره دي، هم ارمان رانه ورک شوی
څه لرې، څه توپان گرم، څه هم مور په سمه نه يو
منزل چې غلط کړی مو، کاروان رانه ورک شوی
چې څرمنځ دسيالانوکې، لږ بل خوديرخپل گرم يو
احساس مودی مرشوی هم وجدان رانه ورک شوی
دبل په تمه ناست يو، چې ږنگ کوربه راله جوړکړي
غيرت اوننگ مو څه شو ، هوډ ، ايمن رانه ورک شوی
***

او يا وايي :

لاړم پردلدل (بوخته) دروندغيرت ډوب ترزنگون شومه
ورک مې خپل پيژندکړ، لوی افغان وم تش پښتون شومه
ماويل ککړی به شي ماته، ښکته نه به شي
ماته نشوه، ښکته هم شوه ، پاتې له پاڅون شومه
لوبې دپيشو راباندې خپلوهم پردو وکړې
سپک شومه، بې پته شوم، هم گرم دهرقانون شومه
سپي دليونې په شان نښتی مې لکی پورې

جوړه تماشه مې ددښمن دنندارتون شومه
ښکته ترهرچاخو راته خان ترهر چالورښکاري
ځکه شاته پاتې له هرنوي اوښتون شومه
چيرته چې جگړه وي مامې بډې ورته نڅښتي دي
ځکه جگړه مارو دنړۍ ته جوړمضمون شومه
ماوييل چې تل به (منتظر) نه يم ،نيکمرغ به شم
اوږد مې انتظارشو،نورنوستري له ژوندون شومه

او يا وايي :

دنيکمرغې په لټه وتی ، سمه ، غرلټوم
دتوروشپونه ستري شوی يمه لمرلټوم
شيرخان،ميرويس،احمد،غفار نه مومم
ناهيلی گرځم،خپل ټاټوبی لراوبرلټوم
لکه دډال چې ددښمن گوزار ته ودريري
داسې پولاد په شاني کلک پښتون ټيرلټوم
نه خومورچل له لاسه ورکړي،نه دښمن پرې برشي
پاتې ژوندو سرو کې داسې يو نر سرلټوم

***

پوهاند ډاکتر صاحب مجاور احمدزيار، چې زمور دهيواد
نوميالی فرهنگيال څوارخيز منلی شخصيت ژبپوهاند او
ادبپوهاند، ليکوال، رسنوال او تکړه وينا وال دی په
خپله يوه ليکنه کې دښاغلي زيب منتظر مسيد د ادبي
شخصيت په اړه داسې وايي:

(گران او منلی انجنير صاحب،

ډېره مننه چې دمنتظر مسيد غونډې د يوه بل فرهنگيال
مسيد له اند و ژونده دې خبر کړم.له داسې يوه انسانه
چې په ټوله رښتينولي او روغنيتي يې د خپلې مورنۍ
ژبې دسرڅڼې لپاره مندې ترندې وهلې. هم يې د ليکوالي،
ژباړې او رسنوالي او هم د شعر و شاعرۍ او وياندۍ له
لارې له غبرگو تېرو (پارسي او اردو).ژبو سره د سيالی
او خپلو وروسته پاتې پرگنو د راويښوني لپاره ښايسته
ډېر څه کړي دي.

د شعر ژبه يې له روانۍ او ساده گۍ سره سره د پښتني
ولولو ښه تراستازي او انځورگري کوي او يو ښکلی

پیغام پکې رانغاړي. خو زه یې بیا په ځانگړې توگه د
ټولنیز ارمان یوه رڼه هینداره بولم او له همدې پلوه
ورته د لا زیاتو بریواو بریاوو غوښتونکی یم.
په ټوله پښتني- فرهنگي مینه!
پوهاند مجاور احمد زیار)

— د ښاغلي منتظر مسید په شعرونو کې د پاکې او سپیڅلې
مینې او محبت خبرې او د کلام سپیڅلتیا د ده د زړه د
درد او احساس ژبه ده، چې هر لوستونکې او اوریدونکې
په لوستلو او اوریدلو پکې د خپل زړه دردونه، هیلې او
آرمانونه موندلې شي. دی په خپلو شعرونو کې دخپلو خلکو
دردونه او د پېښو، حوادثو عینې او رېښتینې تصویرونه
اودټولنیز ژوند بیلابیل اړخونه او نیمگړتیاوې په ډیره
میرانه او زړورتیا د خپلو هیوادوالو سره شریکوي او
ترینه پرده لیرې کوي. د بیلگې په توگه د ده دا بیتونه
گورو:

ورځې مو تیرې کړې په خوب، ویښې موشپې پاتې شوې
ځکه اغیارلار تر منزل، زموږ قافلې پاتې شوې
تنډې اخیستي ور روان یو دسراب په لوري
خیرمه ترڅنګ مودچینې اوبه رڼې پاتې شوې
دبل پرسربانډې ږدو پښه، خوځانته لاره باسو
غم دعبا دی رانه هیر، رانه سجدې پاتې شوې
زاهدپه یوه پیاله تسل نه کاویالې یې غواړي
هسې په حرص کې دساقې ترې پیمانې پاتې شوې
ورنه لتون کې دجنت دغوندو مندو حورو
ددې دنیا دا ښکلې پیغلې سپینې سرې پاتې شوې
هغه چې تلي، ښه یابد وو بیرته نه راگرځي
دچانه بدې خاطرې، دچانه ښې پاتې شوې
بس (منتظره) دجنت غم خوره جومات ته مخ کړه
لاره ځوانې نورې د عشق مینې کیسې پاتې شوې

***

او یا وایي :

څوک په اوبوکې پل د ورک جنان دپښې لټوي
څوک په نیستی کې دهستی دځوند وړمې لټوي

چا ده خولی کلکه نیولی د نفرت او کرکی
پکې دمینی، محبت شیبې خورې لتوي
خوک جل وهلی، د سراب لورته په خغاسته روان
غواړي پرې ماته خپله تنده کړي، ویالې لتوي
بلبل دگل ښایست دخان لپاره غم جوړکړی
ناست تمام عمریې صفت لره نغمې لتوي
پتنگ دشعمې درنو او ښکوپطواف لره ځي
خپلو وزرو ته داور بلې لمبې لتوي

***

او یا وایي :

زه خو تاته درنژدې شوم، لیرې، گوښی له دونیاشوم
دریغه تاهم درخپل نکرم، پاتې ځانته تک تنهاشوم
یوڅپانده، خوځندموج وم، ډک له مینې او احساسه
په ساحل دبی حسی مې ټکر وخور ورک، پنا شوم
ته نغمه شولې بی سره دمطرب گوتو کې ښکیله
زه غزل شوم ډک له غمه، اه، پریادشومه، نوا شوم
تابشادي خپله جامه کړه، د حسرت لمن ورتوله
زه دغم سره ملگری، میشت په کلي د ژړا شوم
تا دگل طراوت خپل کړ، دبلبل دزره صیاد شوې
ما اغزو له غاړه ورکړه، ټپ، پرهاړشومه، غوغاشوم
خوشیبې، خوگری ژوند دی، ستاله سر ځینې دې څاروي
(منتظر) پرې پښیمان نه یم، خیرکه لارمه، خطاشوم

***

ښاغلی عبدالهادي هادي صاحب چې زموږ دپښوادب په ډگر
کې یو تکړه او نامتو لیکوال او شاعر دی په خپله یوه
لیکنه کې د ښاغلي زيب منتظر مسيد صاحب د شعر او شاعرۍ
په اړه داسې کښلي دي:

(. . . . ښاغلي منتظر زيب مسيد مې په فيس بک کې
پیژندلی دی، له څه مودې یې نیژدې هره ورځ، دوه پس
یو شعر لولم، لوستی او له روان نړیوال شعري بهیره
خبر او آگاه شاعر دی. شعرونه یې روان، ساده او ښکلي
دي. د مسيد شعرونه زموږ د اوږدې روانې تراژیدۍ ژوندي
او ښکلي انځورونه دي، د ده په شعرونو کې د هغه اور

تاوونه له ورايه ښکاري چې د ده پر زيرنځای وزيرستان
کې بل دی:

جهان رانه ورک شوی دی ،خپل ځان رانه ورک شوی
امید، هیله مومړه دي، هم ارمان رانه ورک شوی
څه لږې، څه توپان گرم، څه هم مورپه سمه نه یو
منزل چې غلط کړی مو، کاروان رانه ورک شوی

مسید ته د پښتنو د بې څاروانه کاروان د ورکې درد
مالوم دی او د همدې له پاره ، خپلې ویارلې ماضي ته
پناه وړي او د تیرو زمانو په طلايي پانو کې شیرخان،
غفار خان او میرویس خان لټوي:

دنيکمرغی په لټه وتی ، سمه ، غرلټوم
دتوروشپونه ستړی شوی یمه لمرلټوم
شیرخان، میرویس، احمد، غفار نه مومم

ناهیلی گرځم، خپل ټاټوبی لراوبرلټوم
ښاغلی مسید ته د پښتني ټولني نبض ورمالوم دی او په
دې پوهیږي چې مور ټول عمر د دې پر ځای چې د مستقبل
له پاره فکر وکړو نو د خپلو نیکونو او پلرونو پر
تورو ویاریدلي یو، او همدا هغه څه دي چې مور یې د
زمانې له کاروانه وروسته پرې ایښی یو، هغه په
ډیره نرمندانه انداز د پښتني معاشري پر دغه منفي سلوک
انتقاد کوي او په ښکاره وایي چې مور همدې تشو ویارنو
له کاره ویستي یو:

لایم پر دلدل (بوخته) دروندغیرت ډوب ترزنگون شومه
ورک مې خپل پیژندکر، لوی افغان وم تش پښتون شومه

ماویل ککړی به شي ماته، ښکته نه به شي
ماته نشوه، ښکته هم شوه ، پاتې له پاڅون شومه
ښکته ترهرچاخو راته ځان ترهر چالورښکاري
ځکه شاته پاتې له هرنوي اوښتون شومه

چیرته چې جگړه وي مامې بډې ورته نغښتي دي
ځکه جگړه مارو دنړۍ ته جوړمضمون شومه

ما چې تر کومه د ښاغلي زيب منتظر صيب شاعري لوستي
نو هغه راته یو متعهد شاعر ښکاري، هغه د فکر د ارایي
له پاره او د خپل پیغام د لیردولو له پاره له شعره د
یوې وسیلې په توگه کار اخلي او غواړي په دې ډول د
پښتني معاشري نیمگړتیاوې رابرسیره او د حل لارې یې په

گوته کړي، ان تر دې چې کله کله خو ډیر د هنر پروا هم
 نه ساتي خو د خپل پیغام او فکر لیرد ته تر پایه
 متعهد پاتې کیږي. د ښاغلي مسید پر شاعرۍ ډیرې خبرې
 کیدای شي چې هغه زه بل وخت ته پریردم خو پر دې خبره
 ټینگار کوم چې که څوک غواړي د ژوند له پاره شعر
 ولولي او که څوک په شعر کې فکر او منځپانګې ته پر
 نورو توکو ترجیح ورکوي نو د منتظر مسید شاعرۍ نه دې
 په څنګ نه تیریري او خامخا دې د هغه د ښکلي او
 انساني شاعرۍ په ګلبنونو ورګډ شي. بیخایه به نه وي چې
 له خپل ګران دوست انجنیر عبدالقادر مسعود نه هم مننه
 وکړو چې زموږ دا حقدار او ښه شاعر یې راسپړلی دی او
 غواړي په دې ډول یې نور هم افغاني ټولني ته
 ورپیژني...))

- منتظر مسید صاحب په خپلو شعرونو کې خپل رښتیني
 احساسات او افکار دخوارانو، غریبانو، مسکینانو،
 مظلومانو او یتیمانو په اړه او د دوی رنځونه او
 غمونه، لوړه او تنده او د ټولنیز ژوند ناخوالې،
 کړاوونه او ناهیلې داسې انعکاسوي، چې د هر لوستونکي
 انساني عواطف او احساسات راوپاروي. د بیلګې په توګه
 دا بیتونه ګورو:

راځی چې سوچ پرې وکړو
 داملامته څوک دی؟!
 داچې مو کورویجاړدی
 ور دروازه نلري
 په نغري کې مو اور نه بلیږي
 خړې لوخړې، مړه لوګي ترې خيژې
 دمایوسی سلګی، ګریزونه کوي
 په غم لړلي اسويلي ترې خيژي
 سکروټې مړې دي تش ایرې پاتې دي
 ترخې ترخې څوخاطرې پاتې دي
 راځي لبرسوچ پرې وکړو
 دا ملامته څوک دی؟!

***

او یا وایي :

څه روان دي ستا دونيا کي لويه خدايه
 څوک خاوند د څوکورو اوڅوک بي ځايه
 څوک بي رزقه ، جامې نه لري په غاړه
 څوک لري بيا بي حسابه دغه دواړه
 څوک له فقره وير، فرياد کړي په ځان تنگ وي
 چا په کور کي موټرونه رنگ په رنگ وي
 څوک خوري وينې د مظلوموپرې چاغيرې
 څوک له لوړې نه په سرو سترگو ژرېږي
 دچالاس د بل په وينو سور ککړوي
 څوک بسمل غونډې په خاورو کي خړپړوي
 د چا ځمکه بستره ، تيره بالښت وي
 دچا نرم اوناژک ، ډېر يې ارزښت وي
 څوک تنور په شان په سرو غرمو کي کارکړي
 څوک بيا ناست ارام ، امرونه اوگفتار کړي
 څوک د بل لپاره ځان فدا، قربان کړي
 څوک دبل په زيار وځان ته جوړجهان کړي
 څوک کړي فکر څنگه نن شپه به سبا کړي
 څوک له ډېرې خوشالي شين وي ،خندا کړي

***

او يا وايي :

ښکاروکه ظاهرژوندي ،باطن کي هر زړه مړی دی
 مورله ژوندستومانه ،ژوند له مورې ځينې ستړی دی
 خدايبرولگيدلی پرېښتون دليونې سپي رنځ
 وينې دخپل ورورڅښي ده ته ښکاري لوی پياوړی دی
 نورخلک خپل ژوندکړي موراخته دځان په ويرکي يو
 سورککړ په وينو د وجود مو هر يو غړی دی
 لت پت موچمن دی پانې پانې سره گلان پراته
 خدايه رالويدلی پرمورڅه تندر خوشمړی دی
 کانې بوټي سوزي دبارودو ترې لوگي څيژي
 دغه يې سوغات دی چې دشمن مورته راوړی دی
 سترگې مو ړندې دي پرې پرده ده دنفرت خوره
 عقل اوشعوردجنگ،جگړې ديو رانه وړی دی
 کورد غليم وران شه دايبې څه کانې راوکړلې

اوردخان ځانی یې پرلنم راپورې کړی دی
بس کړه جنگ پښتونه لار دسولې علم ونیسه
سوال درته زاري کړم دلوی خدای روی مې دروری دی
زه خو(منتظر) یم دپښتون دیوه نیکمرغه ژوند
گران راته ترځانه دپښتون هریووگری دی

***

- ښاغلی منتظرمسید په خپلو شعرونه کې دظلم، استبداد،
نابرابریو او اختناق پر خلاف خپل دریځ په ډاگه
څرگندوي. د بیلگې په توگه دا بیتونه گورو:

دمستبد له ظلمه شور مه کوه
ویره یې ډارله ځواک اوزور مه کوه
پاخه په سوک یې ورله مات کړه [ورسک]
ذغم، حوصله، صبر ورته نورمه کوه
فیصله منځ کې چې دحق، باطل کړې
توپیردلور، ټیټ، سپین اوتور مه کوه
چادرته ویل؟! ماتي دشمن لپاره
صرفه پرپلاردې هم پرورور مه کوه
که خوښ ژوندون دې وي بې [مرنودرنو]
دپلارامور زنیازبینه لور مه کوه
هرکارچې کړې په خپل تدبیري کوه
استفاده سو له مجبور مه کوه
سکون دروح، جنت فردوس دې په کار؟!
دلازاري دپلارامور مه کوه

***

او یا وایي :

لرمې پریردی
چې په چوپه اوخاموشه
غلي دپه یوه گوښه کې
تک تنهایوازي ځانته
لبرساعت یوه گری کینم
خپل خوره وره، ورک شوي
تراهیدلي، ویریدلي
بورنیدلي ریریدلي

عقل، پکراوشعورمی
 سوچ اوخیال سره راتول کرم
 خان، جهان، حالت راغلی
 دښه، بدپه تله تول کرم
 لرمې پریردئ! چې سوچ وکرم
 دتورمخې بدمرغی نه
 تکی تورې تاریکی نه
 دغمونودکوهی نه
 ددښمنې ناپوهی نه
 دوتولار که پیدا کرم
 داتیاره توره رنا کرم
 لرمې پریردئ!
 ***

او یا وایي :

راشئ ای ملگرو، نور دغم خبرې نه کوو
 نه تویوواوښکې، د ماتم خبرې نه کوو
 غم په خوشالي مینځو، ناخوالوته سرور راوړو
 ټپ، پرهاردې ورک شي، دملهم خبرې نه کوو
 ستایو به ښکلادښ، ورمونه به یې خونداخلو
 ترمو، ترمو اوښکودښبنم خبرې نه کوو
 غورنیسو مطرب ته، د نغمویې سوزاوسازاورو
 موریې سراوتال، دزیراوبم خبرې نه کوو
 لمریادوو، ورځ یاده، رنا اوروښنایي گورو
 شپه هیره، تیاره هم دتورتم خبرې نه کوو
 ډاردا درقیب نه دی، له مینې لاس په سرچې شوو
 تاتندی کړتریو، ځکه صنم خبرې نه کوو
 نورنو (منتظره) خپل چمن کې خزان نه زغمو
 تل غواړوپسرلی دبل موسم خبرې نه کوو
 ***

- ښاغلی منتظر مسید په خپلوشعرونوکې مینه اومحبت،
 ښکلا، رازونیا، حسن و جمال سوزوگداز اودطبیعت د مناظرو
 ښکلا په ډیرو رنگینو تصویرونو، خیالونو او سمبولونو
 کې داسې ترسیموي. دبیلگې په توگه دا بیتونه گورو:

يارمې خبرله حاله څه دى په ماڅه تيريري
څه يى پرواده چې په غم كې يم كه ښه تيريري
ماويل زما اوښكې به توپان شي يار به ولرزوي
هسې گريوان ته څاكي څاكي ترليمه تيريري
لكه ماشوم ترلاس راکارم زړه دژوندسفرته
خو خدايرو ياره چې ته نه يى وخت مې نه تيريري
په سره انگاريى دسروشونډوراله وريت دى زرگى
ځكه خوگريځ كوم ،پريادمې تل ترخوله تيريري
چې شمه مړ،مړى مې ښخ كړئ دگودرپه لاركي
چې مستې پيغلي مې ترڅنگ په تله راتله تيريري
دايى پسادټول تربنولاندې كتلوکې وو
چې يى (مسيد) كړ(منتظر) اوس ترينه نه تيريري
***

او يا وايي :

مامې حال ورته بيان كړ، دې په ټوكوواروله
داغ دزړه ورعيان كړ، دې په ټوكوواروله
دبيلتون له درداوغمه ،وير،پريادمې ورته وكړ
ورته خيرې مې گريوان كړ، دې په ټوكوواروله
دمينو پيروي كې ،دمجنون په لاره لارم
ترينه څارمې ځان، جهان كړ، دې په ټوكو واروله
تورته سپين ،بدته مې ښه ويل،بس چې يارمې وي خوشاله
ځمكه پاسه كوزمې اسمان كړ،دې په ټوكوواروله
دملنگ جامه كې ورغلم،گوندي زړه به يې لږخورشي
(منتظر) مې مل دځان كړ،دې په ټوكوواروله
***

او يا وايي :

زه گل ،گل دصحرا وم
په بيدياکې لوييدمه
نه ښکلا دچادبنې وم
نه اميل دچادغاري
بې خبره دگلدان وم
نه محتاجه د باران وم
نه اوبه چاراکولي
نه ويالې مې پيژندلي

وچې شونډې لندوې مې
دگهيځ پرځې پرڅاڅکو
دسهارتنکي نسيم به
زه له خوب راويښولم
دسپيرې بيديابلبلو
به په شونډوښکلولم
څوگړی خوشيښې ژوندوو
په خوښۍ مې تيرولو
***

او يا وايي :

چته شپه بيداره ناست يم
ستا په يادکي
داسمان له رڼوستورو
دسپورمۍ له ټيکلي نه
ستاميينې ، تکې سپينې
نری غاړې ته دلبره
بس پييل ديوه هارغو اړم

توروجگوغرونو شاته
دشفق په سره لمن کي
ستامنگلوتکوسپينو
بلورينو او پستوته
دنکريزوسرخي غواړم
زيب ، زينت اوسينگار غواړم
تورې ، دپې دې چوپتياکي
ناهيلی ډکې فضاکي
دزمان له جبره ستري
خپل عمجن او [آوکا] زړه ته
لړسکون او کرار غواړم
***

دښاغلي منتظر مسيد په شعرونو کې جگړه چې دهر ډول
بدمرغيو مور گڼي او دهيواد او ولس نيکمرغي يوازې په
سوله کې وينې، خپل ولس داسې دسولې لوري ته رابولي :
دبيلگې په توگه دا بيتونه گورو:

پښتونه! جنگ پرېږده، خوږه لېږده کړه
حل دمشق په مرکه لېږده کړه
په هر خبره ټوپک مه را اخله
کابوپرځان اوپرغوسه لېږده کړه
ډیردې تاوده وخورل ځان دې وسوو
نوره تاوده پرېږده، ساره لېږده کړه
خوبه پټي پرسرخپل ورور دې وژني
زغم، تحمل اوحوصله لېږده کړه
***

پدی وطن کی چی توییږی دادچاوینه ده
نه داغیار، نه ددښمن ده ،زماوستاوینه ده
داچی لاسونه دې پرې سره دی ترترگونوپورې
یادې د ورور، یاهم دپلار، یاخوباباوینه ده
رنگ خویی سوردی خوقیمت یی چی دوینی ندی
دادپښتون وینه ارزانه ده ، وریاوینه ده
تاهم کړه تویه، ماهم تویه، هم هغه تویه کړه
پرون هم وینه وه، نن وینه، هم سباوینه ده
تندرکه ټکه رالویدلی ده زمور په غولي
ځمکه په وینو، اوبه وینی، هم فضاوینه ده
راشی دخپلې وینې قدرلیر په خپله وکړو
بیابه یې بل په قیمت پوه شي ، خامخاوینه ده
خپلومجبورکړ(منتظر) چی غلی ناست دی گوري
گني سوراوریی بل ټترکی ، هم توده وینه ده
***

او یا وایي :

لایم په دلدل دروندغیرت ډوب ترزنگون شومه
ورک مې خپل پیژندکړ، لوی افغان وم تش پښتون شومه
ماویل ککړی به شي ماته، ښکته نه به شي
ماته نشوه، ښکته هم شوه ، پاتې له پاڅون شومه
لوبې دپیشوراباندې خپلوهم پردووکړې
سپک شومه، بې پته شوم، هم گرم دهرقانون شومه
سپي دلیوني په شان نښتی مې لکی پورې
جوړه تماشه مې ددښمن دنندارتون شومه
ښکته ترهرچاخوراته ځان ترهرچالورښکاري

ځکه شاته پاتې له هر نوي اوښتون شومه
چيرته چې جگړه وي مامې بډې ورته نڅښتې و
ځکه جگړه مارودنړۍ ته جوړمضمون شومه
ماوييل چې تل به (منتظر) نه يم ،نيکمرغ به شم
اورد مې انتظارشو،نورنوستري له ژوندون شومه

***

او يا وايي :

توره تياره کې ميشت يم
دپه ، تربته تياره
هرخواخوري دي دتورتم لښکري
هر رنگ يې وخوړ بس يو تورپاتي دی
لکه تورديو ډيوې ،څراغونه وژني
نه ترې رڼانه ترينه نورپاتي دی
هم موټول غولې هم کوڅه تياره ده
څه عجيبه غونډې سپيره تياره ده
زموږ پرکلي يې ولکه کړيده
زموږ دښکيلاک يې اراده کړيده
زه مې خپل زړه ورشيم
چې پرهارژلی دی ټول
دوينودارې ترې ځي
ټپي ويشتلی دی ټول
دريغه څوک نه يې ويني
سترگې ړندې دټولو
تورې تيارې پرې غلبه کړيده
غرمې هم نه اوري څوک
نه مې نارې نه سوري
نه مې فرياد،نه سلگي
څه عجيبه تياره
غوږونه هم کڼوي
هرڅوک کانه ،راندې دي
هرڅه تياره تياره دي

***

ښاغلي شهبوار سنگروال د پښتو ادب تکړه شاعر، نامتو
ليکوال او څيړونکي د ښاغلي زيب منتظر مسيد د شعر او
شاعرۍ په اړه په خپله يوه ليکنه کې داسې وايي:

(د منتظر صاحب شاعری ته تم کیرم خو شیبی :

محترم مسعود صاحب ماته د خوان او تاند شاعر ښاغلي منتظر زېب مسید یو شمیر شعرونه په دې تمه راولیږل چې په دې پلمه پرې یو خو کرښې ولیکم :

ما لا تر اوسه دغه خوان شاعر نه دی لیدلی، خو د انجینر صاحب د لیکنې له مخې، دی نه یوازې شاعر دی، یو ژباړن او لیکوال هم دی... ده د وزیرو او د وزیرستان د مسیدو تاریخ هم لیکلی دی، او لکه چې ښکاري دی پخپله هم مسید دی.

زه چې څومره مسید تبر پیژنم نو، مسید بابا د محمود زوی (موسی، محمود، او مبارک درې سره وروڼه ول)، د خدري لمسی، د وزیر کړوسی گڼل کیږي.

وزیر بیا د سلیمان زوی، د ککي لمسی او د کرلاني کړوسی دی چې ځینو دی د کپکاس یو نامتو شهزاده بللی دی. سړاولف کیرو په دې آند دی، چې کرلان د ترکستان له میمنې څخه راغلی دی (پټانز ۵۸۷ مخ)، چې اوس د ده اولاده نه یوازې په وزیرستان کې استوگن دي بلکې په کابل، پروان، کندز، مزار شریف، پکتیا او د پښتونخوا په ټوله سیمه، ان په هندوستان کې میشت او ودان دي. ما، چې د مسید صاحب کوم شعرونه تر لاسه کړل یو شمیر شعرونه یې قافیه وال او یو شمیر نور یې د آزاد شعر په بڼه کښلي دي.

شعر که په هره بڼه او منځپانگه وي، وي به، خو د شعر ویلو ستره هستي هماغه شاعرانه تخیل دی. شعر لکه د پسرلي تنکی نری ورمه چې د بڼ د رنگینو غوټیو ژبگی تخنوي، سا ورکوي، او د ښکلا پر مخ ورته د مینې او عاطفې ډک لاس راکاري. د گران شاعر یو شمیر شعرونه په همدې ټول برابر دي. خو یو شمیر نور یې ماته د تامل وړ دي. د شعرونو څو بیلگې داسې دي:

تندې اخیستي ور روان یو د سراب په لوري

خیرمه تر څنگ مو د چینی اوبه رڼې پاتې شوې
یا داچې:

شیرخان، میرویس، احمد، غفار نه مومم

ناهیلی گرځم، خپل ټاټوبی لروبر لتوم
حقیقت او رښتیا ویل که هر څو غښتلي وي هنر نه دی.
هنر شعر ته ښکلا او رڼا بخښي او په زړه پورې استعارې،
هستي او مستي. شعر لکه د پیکاسو انځورونه په پټه
خوله غږېږي او خبرې کوي:
راشئ ماښام...

له خپله ځانه سره...
تورې تیارې راولئ
په آسمانو کې بره
بیا د رڼو ستورو او سپینې سپوږمۍ
د جل او بل اتن پیغام راوړي
نوی الهام راوړي

زه منتظر بس د هغه ماښام یم
چې له خپل ځانه سره...
زما دې تور او دې تیاره جهان ته
د بیلټانه په اور کې
سوي کورته

زما سپیره جهان ته
لږ شان رڼا راولي
بس له خپل ځانه سره
محبوبې تا راولي

لکه څنگه چې قافیه وال شعر خپلې سنتي ځانگړتیاوې
لري، آزاد شعر او د شعر نورې بڼې هم همداسې درواخله.
لکه چې څرگنده ده د قافیې له نهو (۹) تورو څخه
"روي" د قافیې اصلي توری دی او له "روي" نه پرته
قافیه نه تړل کېږي. د قافیې په کلمو کې د متحدو
غږونو لومړی متحد غږ "روي" گڼل کېږي، په دې شرط چې
قافیه موسسه، مردفه، او مقیده نه وي، لکه:

نه یې ملک، نه یې لښکرې نه گنجونه
تر خانانو دماغي دي ښکلي نجونه
که چیرې قافیه یو غږ ولري او یا یو توری، کنسوننټ وي
که واول، "روي" دی.

له روي سربيره ردف، قيد، تاسيس، دخيل، وصل، خروج،
مزید، نایر... هر يو خپل ځای لري.
همداراز په آزاد شعر کې هم خپلې ځانگړنې ليدلی کيږي.
يانې په دا ډول شعر کې څپيز او خجيز انډول ډېر مهم
دی. شاعر چې کله د شعر لومړي ټکي پيلوي، بايد د خج
ټکي وپيژني چې شعر ترپايه هماغه انډول وساتي.
زه د تکره شاعر منتظر صيب د شعر څو بيلگې د ساري په
توگه راوړم.

زه گل، گل د صحرا وم
په بيديا کې لوېدمه
نه ښکلا د چا د بڼې وم
نه اميل د چا غاړې
+++

يار مې خبر له حاله څه دی په ما څه تيرېږي
څه يې پروا ده؟ چې په غم کې يم که ښه تيرېږي
ما وېل زما اوشکې به توپان شي، يار به ولړزوي
هسې گرېوان ته ځاکي ځاکي تر ليمه تيرېږي
لکه ماشوم تر لاس راکاږم زړه د ژوند سفر ته
خو خدايېرو ياره چې ته نه يې وخت مې نه تيرېږي
دا يې پساد ټول تر بڼو لاندې کتلو کې وه
چې يې مسيد کر منتظر اوس ترېنه نه تيرېږي

پای

د مسيد صاحب د لا ښو شعرونو په هيله
په درنښت: شهسوار سنگروال
(۲۰۱۲/۶/۱۳) لندن

ښاغلی زيب منتظر مسيد يو دروند، پاک، سپيڅلې، با
احساسه او مينه ناک شخصيت دی. دی دخپلو يارانو او
دوستانو سره په ډيره پسته او خوږه ژبه غږيږي او د
دوی په منځ کې خپل ځای او مقام لري.

دمنتظر مسيد صاحب د پوره پيژندگلوې لپاره ما د ده
سره يو ادبي مرکه نيولې ده ، هيله من يم چې ستاسو
ادبي تنده پرې ماته شي .

منتظر مسید صاحب زما سلامونه او نیکی هیلې ومني .
اجازه راکړی، چې خپلې پوښتنې پیل کړم .

گران مسعود صاحب زه هم خپل سلامونه تاسو او ټولو مینه
والو ته وړاندې کوم. زه ستاسو په خدمت کې یم .

پوښتنه : ستاسو شوق او مینه د شعر ویلو سره څنګه پیدا
شوه ، کوم احساس اوچا دې ته وهڅولې، چې دشاعري او
لیکوالیو ډګر ته مو مخه کړه؟ لمړنی شعر مو کوم شعر
وه؟

ځواب :

په کورکې دخوشالخان بابا، رحمان بابا او ځینې شعرونو نور
دیوانونه وو، چې زما پلار به هغه لوستل. دموقع په مساعدیدو
سره به ما هم کله ناکله دهغوپانې اړولې را اړولې . دانوهغه
مهال ووچې زه نوی ژبی شوی وم ، پدې موسم کې کابوهر څوک
شاعرانه احساسات لري، نوماته به یې هم خوندراکوه . په
ځانګړې توګه ، دخوشال بابا شعرونه به مې ډیرخوښیدل اودهغه
دشعریه پیروي به مې کله ناکله مات ګوډ شعرهم ولیکه . بس
همداسې ورو ورو مې دشاعری خواته مخه کړه .
داچې چاتشویقوالم، بایدووایم ، سره لدې چې زمامشروور قاسم
مین به کله ناکله دشوق له مخې شعرونه ویل اومورته به یې
اورول ، لکن زما دخدای بڅښلی پلار- سره لدې چې دشعرسره یې
مینه درلوده اوهغه به یې وخت ناوخت لوستل- دځینونوروپښتنوپه
څیر، دشاعرانوسره نه لګیده. دده په اندشاعران بې عمله کسان
ووچې په ژوندکې کوم ټاکلی اوواحد دریځ نه لري ، دحالاتوسره
ځانونه اونظر بدلوي. خوکومه ورځ یې زماپه کتابچه کې ، زما
یوشعرلیدلی وو، هغه یې خوښ شوی وو، دځان سره یې اخیستی وو
اوان ځینوکسانوته یې هم ورښودلی او ستاینه یې کړې وه. ماته
یې دومره وویل چې « تاته پته ده چې زما دشاعرانوسره نه لګي
، لکن دغه شعر دی ډیرښکلی لیکلی دی اوخوښ مې شو». نور نو
ملګرو او دوستانو دشعرلیکلوته هڅولم .
زما دشعرونوهغه لومړنی ټولګه چې کابوسل شعرونه پکې وو، رانه
ورکه شوه ، نوځکه مې لومړنی شعرهم ندی په یاد. خوکه رښتیا
ووایم ، نه پوهیږم چې ولې ، اماخپل شعرونه مې دځینو شاعرانو په
شان، تردیرې مودې په یادکې نه پاتې کیږي، بلکې وبه وایم چې
خپل یوشعرمې هم په بشپړه توګه په یاد ندی.

پوښتنه: ستاسو په آند شعر ته کوم تعريف ټاکلی شو، او تاسو د يو شاعر په توگه دشعر او شاعر اغيز د يوې ټولني د خلکو په راوېښولو او د دوی د ملي احساساتو په راپارولو کې څرنگه څيرې؟

ځواب:

پکرکوم چې تراوسه دشعرلپاره چاټاکلی تعريف ندی موندلی، بلکې هرچادخپل درک اوبرداشت يا اخیستنې سره سم هغه تعريف کړیدی. زماپه پکر، شعر په ښکلیواو منظمو ټکیویا الفاظو کې احساساتو اوخیالاتو څرگندونه، دپېښواوچاپیریال انځورول دي . شعریوامیل دی چې دالفاظو ملغلرې پکې په ډیرهنر، په ډیرمنظم ډول اوترتیب سره ، دعواطفوپه سپانسي کې پیل کیري. شاعرزما په اند، په ټولنه کې دهندارې بڼه اودریځ لري چې دټولني احساسات ، حالات ، تفکراو ذهنیت دشعریه بڼه بیرته ټولني ته منعکسوي، اوس داچې دغه هنداره په کومه بڼه هغه منعکسوي ، دادشاعرپه وړتیا، مهارت او څرنگوالي پورې اړه لري. شاعر د احساساتو او عواطفوسره ، سروکارلري ، نوجوته خبره ده چې پرټولنه مثبت اومنفي اغيز شیندلی شي او ښه ، بااحساسه ، وطنپال شاعرکولی شي (بلکې وبه وایم چې دنده یې جوړیږي) چې دټولني په راوېښولوکې ، دټولنیزو ستونزو لپاره دحل په موندلوکې ، د ټولني مرسته او لارښونه وکړي.

پوښتنه: یو شمیر لیکوال په دې عقیده دي، چې شعر الهام دی خو یو شمیر نور وایي، چې شعر لیکل ریاضت او انساني تجربه ده. مهرباني وکړی په دې اړه خپل نظر راسره شریک کړئ؟

ځواب:

زماپه پکر، دواړه ډلې په حقه دي. داسې شاعران هم شته چې شعورته دالهام غوندې راځي او دوی بیا دژباړونکي په توگه ، هغه ټولني ته وړاندې کوي، لکن داسې شاعران هم شته چې شعر لیکل یې د ریاضت اومهارت غوندې زده کړیدي ، دالفاظو ذخیره لري ، اوشعردخپلو احساساتو ، خپل تفکراو خیال دڅرگندولولپاره ، کاروي . په ځانگړې توگه په وروستیو څولسیزوکې دداسې شاعرانوشمیرچې ورته شعرونه لیکي ، ترلومړني ډلې زیات شویدی ، چې زماپه اندکه دادب په ډگرکې گټې ونلري ، نوزیان یې هم نشته . داسې کسان هم شته چې کابوهره ورځ شعرلیکي . خو هغه کسان چې په شعراوشاعری پوهیږي ، کولی شي چې ددغودوډلو شاعرانو د شعرونوترمنځ توپيرونوکړي. هغه خوندي د لومړی ډلې شاعرانوپه شعرونوکې شته وي ددویمې ډلې په شعر کې نه لیدل کیري، البته زماپه پکر.

پوښتنه: استاد گل پاچا الفت وایي:

مینه گلزار ته بلبان راوړي
بلو ډیوو ته پتنگان راوړي
شاه د گدا زړه ته نژدې کاندې
دخوار جونگرې ته سلطان راوړي
که یو په ځمکه بل اسمان کې اوسي
ځمکې ته ستوري د اسمان راوړي

او همداسې یو هالنډي شاعر وايي: (ښکلا د یوې سترې دښتې په
څیر ده چې لاروی پکې لالهانده وي، خوهرې خوا ته چې ځي یو ښکلی
بڼې به ويني.)

تاسې مینه او ښکلا په شعر کې څنگه ارزوئ؟

ځواب:

زما په پکړښکلا یونسبې مفهوم او پدیده ده . مورنه شوکولای هغې
ته کچه یامعیار وټاکو، هغه په یوه ټاکلي چوکاټ کې راو
بلیږدو. ښکلا ظاهري هم کیدای شي اوباطني هم کیدای شي. ظاهري
ښکلا به هغه وي چې په لیدو یا اوریدو سره یې مور د خوند او خوښۍ
احساس وکړو. باطني ښکلا بیا په احساساتو، ذهنیت ، افکارو او
عواطفو پورې اړپیدا کوي. نامتو روسي لیکوال ، دستایفسکي
وايي: « ښکلا ده چې نړی ته به نجات ورکوي» ، شاید موخه یې
د ظاهري او باطني دواړو ښکلاگانو څخه وي ، لکن چیخوف یوبل روسي
لیکوال بیا په کره توګه وايي چې « په انسان کې باید هرڅه ښکلي
وي » ، دلته اشاره د انسان باطني ښکلاته شویده .

ښکلا د هرچا خوښیږي ، ورپسې گرځي ، لټه یې کوي ، خوموندلی یې
نشي . ان که مونده یې هم کړي ، هغه ځانګرې وي چې کیدای شي
ده ته خوند ورکړي او خوښیږي به یې ، حتمي نده چې د هرچا خوښه
شي. ښکلا شته ، په انسانانو کې ، په چاپیریال کې ، په
کایناتو کې ، په هرڅه کې . که څوک یې نه شي موندلی ،
شاید تگلاره به یې ناسمه وي ، په هغه څه کې ، په هغه ځای کې
به یې نه لټوي چې باید ویې لټوي .

لکه چې مخکې مې یادوونه وکړه ، ښکلاته معیار او چوکاټ نشوټاکلی .
کله چې مور خواشیني او خپه یو ، د ښکلا بڼه راته تته اوبې رنگه
ښکاري . له هغې نه مخ اړوو ، نړی راته بدر نګه شي . له
هرچا او هرڅه نه غواړو لیرې لار شو ، گوښه شو . خو کله چې ذهني
سکون ولرو ، افکارو مو آرام وي ، عواطف موروغ رمت وي ، وچه دښته
اوڅره پره بیدیا هم راته یو ډول ښکلی ښکاري . د هرڅه رنگ بدل
شي ، دهغه دلیدو ، اوریدو او احساسولونه خوند اخلو . پس ښکلا
د ظاهري نړی په وړاندې ، زموږ د باطني کیفیت یو ډول
انځور او انعکاس دی .

ښکلا شته ، هغه زموږ شا اوخوا موجوده ده ، مور ورسره هره شیبه
مخامخ کیږو . څوکه غواړو هغه ومومو ، مور باید خپل باطن ته

بدلون ورکړو. د باطن هنداره پاکه او پيچوه کړو، ترڅو د شکلا انځورپه کره او حقيقي بڼه منعکس کړای شي.

بڼه اخلاق، انسان دوستي، د چاپيريال په وړاندې په مسولانه ډول برخور د کول او دهغه سره په غبرگون يا هماهنگۍ کې ژوند تيرول، د بېل حقونو ته درناوی، دا هغه شيان دي چې کولی شي زموږ ژوند بشکلی، نیکمرغه او هوساکري. شکلا د انسان عواطف او احساس راپاروي او هغه غښتلی کوي. شکلا په زړونوکې د ژوند په وړاندې دهیلوغوتی غوړوي. شکلا شاعر د شعر لیکلوته هڅوي.

په شعر کې به د مینې په هکله ووايم چې: زما په پکر مینه د شعراو شاعرۍ د پیل ټکی دی. که مینه نه وای نو پکر نه کوم چې دنور و مسایلو د بیان لپاره دې انسانانو شعر ته مخه کړې وای.

پوښتنه: تاسو د شعر د انځورونو په اړه څه نظر لرئ،

عیني او ذهني انځورونه په شعر کې څه توپیر لري؟

ځواب:

زما په پکر، شاعر پخپل ذات کې یو انځورگر دی، د پېښو او حالاتو انځور جوړوي، خو توپیر یې دومره دی چې انځورگر د رنگونو په وسیله د اکارکوي، پداسې حال کې چې شاعر بیا هم د اکار د کلماتو او الفاظو په وسیله ترسره کوي. شاعر چې په چاپيريال یا ټولنه او طبیعت کې د کوم شي یا پېښې نه اغیزمن شي، نو هغه د بشکلیو او منظمو کلماتو او الفاظو په وسیله انځوروي او د شعر په بڼه یې ټولني ته وړاندې کوي. یابه ووايو چې شعر د یوې پېښې یا موضوع او حالت په وړاندې، د شاعر د احساس او تخیل حاصل دی چې د بشکلیو او مناسبو کلیما توپه وسیله یې انځور او بیانوي. هر شعر د ځان سره یو انځور لري چې د چاپيريال په وړاندې، د پېښو او حالاتو په وړاندې، د شاعر د تصور، احساس او تخیل څرگندونه کوي. کله ناکله شاعر د خپل احساس د څرگندونې لپاره مجازي تصویرونه جوړوي چې په ورځني ژوند کې هغه نشولیدلی، شاعر د خپل ذهن په هنداره کې هغه انځوروي او دهغه د پوهیدو او لیدو لپاره شاعرانه تخیل ته اړتیا وي. خوزیاتره وخت شاعر پخپلو شعرونوکې د حالاتو او پېښو داسې انځور هم جوړي چې مورکولی شو هغه په ورځني ژوند او چاپيريال کې وگورو، یاني یو عیني انځور تخیل کوي. شاعر دغه کار، دهغه احساس او پیغام چې په خپل شعر کې یې رانغښتی وي، د بڼې څرگندويي او اسانه پوهیدو لپاره ترسره کوي.

پوښتنه: سیمبولونه په شعر کې او د سیمبولیزم ادبي او

هنري مکتب څنگه څیړئ؟

ځواب:

سیمبولیزم په ادبیاتو، موسیقۍ، انځورگرۍ کې د اتلسمې پیړۍ په ورستیو کې په فرانسه کې رامنځ ته شو، بیایې په نولسمه او شلمه پیړیو کې وده وکړه او نه یوازې دا چې په هنر او ادبیاتو کې

یې مثبت بدلونونه راوړل، بلکې دهغوی په وړاندې یې دوکړوپه ذهنونو او اخیستنې کې هم بدلون رامنځ کړ. ځینې کسان پدې اند وو چې سمبولیزم په شعر کې دنیغ په نیغه یاپه مستقیم ډول د بیان څخه د تېبتي لپاره کارول کېږي، خود سمبولیزم پلویانو بیا ټینګار کوه، چې هغه د شعر هنري شکل زیاتوي. سمبول د شیانو یو پېښو د مادي او پکړي یاتفهمي ماهیت ترمنځ اړیکه ده. یوه کلیمه یا شکل هغه وخت سمبول ګڼل کېدای شي چې دخپلې اصلي او څرګندې مانا ترڅنګه، پریوېبل څه، چې دهغه ترشاپروت دی، هم دلالت وکړي. سمبولونه قرادادي هم کېدای شي چې د ټولني له خوا د کالونو او پیریوپه اوږدو کې منل شوي او کارول کېږي، فردي او نوښتیزه هم کېدای شي چې هنرمندان، شاعران، لیکوالان، انځورګران او نور هنروال یې د پېښو او پدیدو د بیان لپاره نوي رامنځته کوي. سمبولیست شاعر، دانځورونوپه وسیله، سمبولیکه پروسه یا بهیر داسې بیانوي چې لوستونکی کولی شي په اسانۍ سره دانځورونو او کلماتو ترشا پراته مفاهیم او رازونه، درک کړي او پرې پوه شي. زه پخپله هم پدې اندیم چې سمبولیزم د شعر شکل زیاتوي او هغه لاهم په زړه پورې کوي.

پوښتنه: ستاسو په نظر د ادبي سبک او مکتب تعریف څه دی، او یو ادبي سبک او مکتب څنګه منځ ته راځي او څنګه له منځه ځي؟ ولې په معاصره دوره کې ادبي سبک او مکتب نشته. آیا ورته کار نه دی شوی او که دا حق څوک نه لري؟

ځواب:

سبک چې دستیلوس یوې یوناني کلمې څخه اخیستل شوی دی، هغې فلزي یاد لږګیوالې الې ته ویل کېدل چې په وسیله به یې، حروف یا ټکي د مومي لوحې پر مخ نښول کېدل. په ادبیاتو کې هغه طرز او طریقې، د کلماتو او مفاهیم د کارولو ګڼلاره، چې یو لیکوال یا شاعريې دخپلو خیالاتو د بیان او څرګندونې لپاره غوره کوي، او هغه یې پخپله رامنځته کړي او لږ تر لږه دنوروسره توپیر ولري، سبک بللې شو.

کله چې ټولنه پرمختګ کوي، نوي مفاهیم، نوي ارزښتونه رامنځ ته کېږي، چې د بیان لپاره یې نوي روش، نويو تګلارو، نويو مفاهیمو او کلیماتو ته اړتیا پیدا کېږي. زاره مفاهیم او د بیان لارې، ددې جوګه نه وي چې هغه په سمه او بشپړه توګه د پوهوي لپاره وړاندې کړي، نو زما په اند همداددې لامل کېږي چې د بیان لپاره هم نوی سبک یا تګلاره ولټول شي.

دا چې په معاصره دوره کې ولې نوی سبک نشته او یا څوک ددې حق لري یا یې نلري، باید ووايم چې، زما په پکړسبک داړتیا له مخې رامنځته کېږي، د چاپه ځاني غوښتنه نه، نوښکاره خبره ده چې

د حق لرلویانه لرلوموضوع نده مطرح. شایدچې تراوسه ورته اړتیانه وي پینه شوې.

پوښتنه: سپن شعریا نوی او آزادشعراو کلاسیک شعر څه توپیر لري؟ یو شمیر شاعران په دې عقیده دي، چې سپین یا آزاد شعر په پښتو ادب کې له ډیر پخوا څخه موجود وه. تاسو په دې اړه څه نظر لرئ او دا راته وویاست، چې د آزادی سپین شعرمفکوره دچاله خوا چیرته او څنگه را پیدا شوه؟

خواب:

دهغه مالوماتوله مخې چې زه یې لرم، د آزادشعراصطلاح دلومړي ځل لپاره په انگریزي ادب کې د ریچارډالدینکټون (Richard Aldington) لخوا د تصوري نظمونوپه سريزه کې یاده شوې وه، خوویل کیږي چې ترهغې دمخه هم آزاد شعرموجود وو. آزادشعراهم دبلې هرې نوې پدیدې په شان، ځانته پلویان او مخالفین هم درلودل. دلومړی نړیوالې جگړې وروسته، چې دنړۍ په سیاسي، اقتصادي اونورو برخوکې ژوربدلونونه راغلل، آزادشعراهم په ادبیاتوکې دیوه نوي بدلون په توگه، دیوه خپلواک صنف په بڼه کې، رامخې ته شو، چې وروسته یې دنړۍ په نورو هیوادونوکې هم لاره ومونده.

زموږ ځینې شاعران یالیکوال، آزادشعراپه سمه توگه نه کاروي، دوی یوشی ولیکي بیایې په لنډواواوردو جملو وویشي اوورته د آزاد شعریانظم نوم ورکړي، چې زماپه پکر داسې نده، بلکې هغه بایدشعريت، رتم یااهنگ ولري، یوپیغام پکې نغښتی وي. سره لدې چې بیتونه به یې یو اوبرابر وزن نلري، خو وزن باید ولري یا، هر بیت یې دشعراپه بڼه ولوستل شي.

دپښتوپه نوې ادب کې، سره لدې چې ځینونوروشاعرانو تردې دمخه نوی شعریا آزاد نظمونه لیکلي دي، خودپښتوستر فلسوف اوشاعرغني خان پدې برخه کې مخکښ وو. همدارنگه داجمل خټک، مفتون، قلندر، پریشان خټک اویولر نورو په یادوونه هم بایدوکړو. سپین شعربیا زماپه پکر، د آزاد شعراپه یوڅه توپیرلري، هغه وزن لري خوقافیه نلري چې لادپخوانه یې په ختیځوژبو کې دمصري شعراپه بڼه شتون درلود.

پوښتنه: زموږ یوشمیر ادبي او فرهنگي شخصیتونه په دې عقیده دي، چې دشعراپه پرتله باید نثر ته زیاته پاملرنه وشي. تاسو په دې اړه څه نظر لرئ اوستاسو په آند دخلکوپه راویښولو او دملي احساساتوپه راپارولو کې

شعر زیات اغیز لري او که نثر؟ آیا تاسو هم نثرونه لیکلي دي اوکه نه؟

خواب :

زماپه پکر دواړه ، هم شعراوهم نثرکیدای شي چې اغیزمن واوسي . داچې کوم یوبه یې ډیراغیز ولري ، دهغوی په څرنگوالي اوکفیت پورې اړه لري . په نثرکې لیکوال هڅه کوي چې خپل خیالات اوپیغام ترمخاطب پورې ورسوي ، لکن په شعرکې ددې ترڅنګه دا هڅه هم کیږي چې هغه په ښکلیوټکیویوالفاظوکې او په اغیزمنه توګه ترمخاطبه پورې ورسیري . خو زماپه اند ، ډیرداسې شیان شته چې په نثرکې ورته لیکوال دځینوټولنیزو ملحوظاتوله کبله ، ګوته نشي نیولی ، لکن زموږ دټولنې ذهنیت اومینټیلیټي ، شاعرته پدې برخه کې یوڅه ازادې ورکړې ده . بله داچې ، ډیر داسې موضوعات او مسایل هم شته چې دهغو بیان دشعرپه ژبه یاخوبه داچې ناشوني وي اویاخوهم ستونزمن ، امدانثرپه ژبه هغه په اسانۍ سره دلوستونکو او اوریدونکوپورې رسول کیدی شي ، نوځکه زه پکرکوم چې دواړوته اړتیا ده . ځوکه څوک ښه شعرلیکلي ، بایدموږپرې زور وانچوو اویاهم دی پخپله پرځان زور وانچوي چې هرورودې نثرولیکي ، اوهمدارنګه ، هغه لیکوال چې ښه نثرلری ، ضرور نده چې شعردي هم ولیکي . دسترخوشال خبره چې : هرسړی پیدای خپل ، خپل کارلره کنه .

مادشعرتڅنګه په نثرکې هم لیراودیرکارکړیدی ، پربیلابیلوموضوعگانومي مضامین او مقالې لیکلي دي چې دهیوادپه ځینوچاپي اوالیکترونیکي رسنیوکې خپارې شويدي . همدا رنگه ، ځینې لنډې کیسې او ناولونه مې هم لیکلي دي چې تراوسه مې چاپ کړي ندي . برسیره پردې مې ، په هندکې دپښتنو یاافغانانودواکمنۍ په اړه او دپردیواویرغلګروپه وړاندې دجنوبي وزیرستان دمسیدو د قوم دهاند اومبارزې په باب مې هم یولڅیړنې کړې اومالومات مې سره راغونډ کړي دي چې په راتلونکې کې یې ، که خدای (ج) غوښتي وو ، دچاپ نیت لرم .

پوښتنه : د پښتو په ادبیاتو کې د نثر له ډولونو څخه هنري او څیړنیزو نثرونو ته زیاته پاملرنه شوې ده او خلک یې ډیر خوښوي . تاسو د پښتو ژبې دعلمي او ادبي کولو ، ودې او پرمختګ لپاره دهنري او څیړنیزو نثرونو اساسي ځانګړنې څه ډول څیړئ؟

خواب :

نثرچې په لغات کې پاشلواوتیت کولوته وايي ، هغه ویناده چې دوزن اوقافيې پابندنه وي . مورپه ادبیاتوکې هنري ، څیړنیراوتاریخي نثرونه لروچې په دوه برخوویشل شويدي . مسجع

نثراومرسل نثر. په مرسل نثرکې وزن اوقافیه او هنرته پاملرنه نه وي شوې ، اوپيښې په همغه بڼه ، څنگه چې رامخې ته شوې وي ، بيانېږي . لکن مسجع يوڅه منظومه بڼه لري . دپښتونثر، دعلامه حبيبي له مخې ، دسليمان ماکوتذکره الاوليا دی، چې په اوومه پيړۍ پورې اړه پيدا کوي او خیرالبيان چې بايزيدپيروشان په لسمه پيړۍ کې ليکلی دی، دپښتونثر لرغوني اثار دي .

د ادب ډگرته دسترخوشالخان په رادننه کيدوسره ، دپښتونثر بدلون مومي . پښتونثر خوروالی ، رواني او ساده بڼه غوره کوي، چې بيلگه يې دخوشالخان بابا په دستارنامه کې موندلی شو . دځین ليکوالو او اديبانو په اند ، دپښتوداوسنی نثر، پيرد اميرشیرعلی خان له وخته راپیل شوی، خوځیني کسان بيا پدې عقیده دي چې دغه پيردخوشالخان خټک له مهاله پیل شوي دي .

ټولته جوتته ده چې پښتولکه څنگه چې لازمه وه ، وده نده کړې . سره لدې چې په وروستيو څولسيزو کې ، پدې برخه کې د یادوونې وړهلی ځلې شوې دي اوترډیره بریده يې لاسته راوړنې هم درلودلې دي، مورگن شميرتکره نثر ليکونکي لرو، اما نوروهلوڅلوته اړتياشته . په شعرکې ترډيرې کچې کار شويدي اونن ورځ کابوهرليک لوستی پښتون شعر ليکي ، خود نثرپه ډگرکې لاډيرو هڅواو کړنوته اړتيا ده . هنري اوڅيرنيزي ليکنې کولی شي چې زمورسره دمسايلو او حالاتو، په تحليل ، پوهيدنه اوستونزوته دخل دلارې په موندلو کې مرسته وکړي او زموردژبې په وده اوپراختياکې هم گټور تمام شي .

پوښتنه : ويل کيږي، خوشحال خان خټک لکه څنگه چې پښتوشعراو نظم ښکلې او رنگين کړ، همدغسې په نثر کې هم ديوه داسې هنري نوښت بنسټ کيښود چې اوسنی پښتو ادب پرې وياړي . که تاسې يې له څومره ييز او څرنگيز پلوه پرهنري او ادبي نوښتونو يوه لنډه رڼا واچوئ!

ځواب:

خوشالخان خټک دپښتوادب يوه لويه شتمني ده . دی هراړخيزه شخصيت وو . نوموړی نه يوازې اديب ، بلکې يو فيلسوف، منجم ، حکيم ، تاريخ ليکونکی ، جرنيل ، نقاد اوصوفي هم وو . خوشالخان بابا پداسې مهال دپښتوادب دودې او دوديزه کولو لپاره ملاوتړله چې ، په پښتوژبه کې ليکل شوي اثارډير محدود کابونه وو . که ووايو چې نن ورځ پښتودهمدغې لويې اوسترې هستې له برکته ژوندی پاتې ده ، نو شايد چې مبالغه مونه وي کړې . زما په باور، خوشالخان بابا بايدنړۍ دسترو ليکوالو او اديبانو په ليکه راغلی وای ، لکن داچې هغه نړيوالوته ندی ورپيژندل

شوی او دنړی دادب دمینه والو له نظره یوڅنډې او گوشه پاتې شویدی ، دابیابیله خبره اوځانته لاملونه لري. علامه اقبال لاهوري چې په ژوره توگه د خوشالخان خټک تراغیزې لاندې وو، داسې انگرینه شته چې ، پخپلوزیاترو شعرونوکې یې دخوشالخان څخه الهام اخیستی دی ، خونن ورځ هغه په نړیواله توگه پیژندل شوی دی ، اما خوشالخان خټک دهمغه دریځ نه برخوردار ندی . خوشالخان خټک ، نه یوازې دادب په ډگر کې ، بلکې په هرډگر کې اتل وو. دده په لیکنوکې دهرډول ذوق لرونکی دځان لپاره یوڅه موندلی شي. شاید خوشالخان بابا به لومړنی ادیب او شاعر وي چې دپښتنو د ملتپالنې احساسات او جذبات یې په خپلولیکنو او شعرونو کې ، څرگندل کړي او پښتانه یې دیوه واحد ملت جوړونې ته رابللې. نومړي لکه څنگه چې په شعرکې همدا ډول په نثرکې هم ځانگړنه درلوده . ده په هغه کې یولوی بدلون راوست . ترخوشالخان خټک دمخه شته اثار ، مسجع او یوازې دینې مسایل او تصوف ته پکې ځای ورکول شوی وو، چې دیوه ټاکلی مکتب بڼه اودریځ یې درلود، اما خوشالخان خټک دساده او عادي نثرپه لیکلوسره ، دیوه نوي مکتب بنسټ کیشود چې وروسته یې نورو ادیبانو اولیکوالان پیروي وکړه .

پوښتنه: پښتو غزل هغه ژانر او صنف دی، چې د عشق او جذباتو سره تړاو لري. تاسو د پښتو غزل اصالت او سنتي ځانگړتیاوې په څه کې وینې؟ آیا په اوسني حالاتو کې د پښتو غزل دنورو ژبو د غزل سره سیالي کولای شي او که نه؟

ځواب:

که په غزل ، په تفصیل سره خبرې وکړو ، نو شاید دابه ډیر وخت ونیسي ، پدې هکله نورو ادیبانو او شاعرانو هم ډیرې گټورې خبرې اولیکنې کړيدي ، نوزه به هڅه وکړم چې په لنډډول پروغږیږم. غزل په لغت کې عاشقانه خبرې کولوته وايي اولکه څنگه چې پخوا منل شوې وه ، دمینې اومحبت د احساساتو او خیالاتو د څرگندولولپاره کارول کیده . غزل هغه شعر دی چې لومړی بیت او دنورو بیتونو دویم بند یې گډه ، قافیه او ردیف ولري ، دبیتونوشمیري دځینوپه اندله شپږونه تردوولسو پورې وي ، ځینې بیا هغه د پنځونه تر پنځلسو پورې یادوي . خونن ورځ دژوندانه دنورو اړخو اوبهیرونو په څیر، په غزل کې هم بدلونونه راغلي دی ، دهغه پیڅه اولمن ، ارته او پراخه شویده . شاعرانو نور مسایل هم په غزل کې رابلیږدلي دي ، چې د غزل خونداورنگ یې شاید زیات کړې وي. په پښتو شاعری کې ، غزل خپل ځای لري اوزموږ زیاتره شاعران ، په ځانگړې توگه ځوان نسل ورسره ډیر لویوالتیاو علاقه شایي. دپښتوپه ادب کې ستر خوشالخان

ختک ، غزل ته رنگینه ورکړې ، په هغه کې یې دمینې اومحبت ترڅنګه دپښتني محلول اوچاپیریال انځورونه هم کړیده ، دتورې اومیراني ستاینه یې پکې وکړه . همدارنګه بیاحمزبابا هم پخپل وار سره دپښتوغزل ته ځانګړې ښکلاوروبخښله چې دغزل دبابا لقب یې هم ترلاسه کړیدی :

ستا په انګوکې د (حمزا) دوینوسره دي
ته شوې دپښتوغزله ځوان زه دې باباکرمه
لکه مخکې مې چې یادوونه وکړه ، پښتوادب دغزل په برخه کې ښه وده اووراندي تګ کړیدی او زه په ډاډسره ویلی شم چې
زموردپښتوژبې غزل، په بشپړه توګه کولې شي چې دسیمې اوان د نړۍ دنوروژبو، دغزل سره سیالي وکړي.

پوښتنه: ارسطو وايي: (دشاعر وظیفه د اسطوري جوړول دي). ستاسوپه آند شعر د اسطوري سره څه اړیکې لري، او اسطوري د پښتو پر شعر څه اغیز لري؟

ځواب:

زما په اند لکه څنګه چې دشعرلپاره تراوسه چاټاکلی اوواحدتعریف نه موندلی ، همدارنګه داسطوري په اړه هم بیلابیل نظرونه موجود دي. اسطوري به عامیانه کیسواونکلونوته ووايوچې شفاهی او کتبي بڼه لري او دتخیل پربنست رامنځ ته شوي دي . په هغوکې زیاتره دحق اوباطل ، خیراوشر ، ښیګڼې او بدګڼې ، ترمنځ دکشمکش اومبارزې په هکله دشعریانثريه ژبه ، نکل کيږي. دغه افسانې دهغو کرکټرونو، پېښوپه تړاو جوړکړی شوي وي چې زیاتره خیالي اوماورای انساني بڼه لري او په ټولنه کې دنویوبدلونود رامنځ ته کیدولامل ګڼل کیدل . دپښتوپه ادب کې هم اسطوري خپل ځای درلوداولري یې . هغه د پیریوپه اوږدوکې دیونسل نه بل ته لیږدول کيږي. هغه نکلونه (زموردمسیدوپه ژبه کې ورته مسالی وايي) ، چې مورته به خپلو بوداگانواو نیاگانوپه ورکتوب کې ویلي- ددیوانواو ښاپیریوکیسي - زموردشفاهي ادب یوه برخه ده او هرماشوم یې په ډیرخونداو غورسره اوري. خواوس دنویو تکنالوژیوپه رامنځ ته کیدوسره ، شاید دهغوی رنگ او رول لږغوندې کمرنګه شوی واوسي.

پوښتنه: زمور د پښتولرغونې ادب دحماسو نه ډک تاریخ لري. تاسو په پښتو ادبیاتو کې او په ځانګړي توګه په شعر کې د دغو حماسو اغیز څه ډول ارزوئ؟

ځواب:

په حماسي شعر کې دیوقوم ، ملت یا شخص میرانه ، ملي احساس ، جګړه ایزې ورتاوې ، ویاړونه او اتلوالی بیان اوستایل کيږي. زیاتره پکې ځانګړې او دیوه عام وګړي دتوان اووس نه

وتلیو پېښوته اشاره شوې وي. دهغه څه یادوونه پکې کيږي چې هرڅوک یا هرملت او قوم یې جوگه نه وي.

په پښتو ادب کې خوحماسه ، زماپه اندځانگړی ځای او اوږد تاریخ لري. درنجیت سنگ په وړاندې د فیروزخان جگره ، دانگلیس په وړاندې د افغانانو د جگړو حماسې ، د میوندپه ډگر کې د پښتني پیغلي ملالې دکارنامو حماسه چې (که په میوند کې شهیدنه شوې...)

اوداسې نورې، چې د پښتو ادب ته یې ځانگړې ښکلا ورکړیده . همدغه حماسې دي چې زموږ په ولس کې یې د وطنپالنې ، دخپل ولس او خپلې خاورې په وړاندې دمینې ، پرخپل ځان ډاډا و د پېښوپه وړاندې د نه تسلیمیدو روحیه ژوندی ساتلې ده .

پوښتنه: په ځینو آسیایي هیوادونو کې فلکلوریک اشعار لکه هایکواو داسې نور ویل کيږي. تاسو د پښتو ادب دلنډیو په پرتله دغه ډول اشعار څه ډول څیړئ؟

ځواب :

هایکوچې د پنځه لسمې پیړۍ په ترڅ کې په جاپان کې د هاکو په نوم د ادب ډگرته راووته ، په اوولسمه پیړۍ کې یې وده وکړه او په نولسمه پیړۍ کې جاپاني کره کتونکي ماکاوکا سیکي ورته د هایکوننې نوم ورکړ ، یوجاپاني فلکلوریک یا ولسي سبک دی چې اوس یې دنړۍ دنورو ولسوپه ادبیاتوکې ، دهغوله ډلې، په پښتوکې هم مینه وال پیدا کړيدي. موږ په پښتوکې هم څه ناڅه ورته فلکلوریک طرزونه لرو، لکه تاریخي نارې ، کاکړي غاړې اونور... .

دلنډی په اړوند به ووايم چې ، زماپه پکر، د پیغام دلیردولوپه لحاظ ، پښتولنډی دنړۍ په ادبیاتوکې ځانگړی ځای لري. پښتولنډی ، یولوی سمندر په کوزه کې ځایوي. هغه څه چې په یوه واحده لنډۍ کې بیانېږي ، کیدای شي سړی پرې کتاب ولیکي . خودا بیابیلله خبره ده چې هغې ته کارندی شوی اودنړۍ د ادب مینوالوته ، نه ده ورپیژندل شوې.

پوښتنه: په پښتو ادب کې د متلونو په برخه کې څه نظر لرئ او پښتو متلونه دنورو ژبو د متلونو په پرتله څه ډول ارزوئ؟

ځواب :

متلونه دیوې ټولني یا ولس د تهذیب ، تمدن ، کلچر د پیروي پیروي ، نیکات (میراث) بللی شو، چې د زمانې په اوږدوکې دهغه ولس د پوهې ، کړو وړو ، دستونزو او مسایلو په وړاندې دهغوی د تدبیر او عکس العمل څرگندونه کوي. د متلونو له پلوه پښتو ډیره بډایه او شتمنه ژبه ده ، د ژوندانه د هرې مسلې ، د هرې ستونزې د حل ، د ټولنیزو اخلاقو ، وطنپالنې او ولسپالنې ، انسانپالنې او

چاپیریال پالنې په برخوکې ، دارزشت وړمتلونه لري. زمورپه ولس کې ، متلونه په جرگو، مرکو، مجلسونو اوبحثونوکې ، همدارنگه ادب کې د موضوع او ادعا د پخلي لپاره ، په پریمانه کچه کارول کیږي . دغه متلونه ، د پیړیوپه اوږدو کې مورته دخپلومشرانو او نیکونو نه په نیکات کې پاتې ، چې د ژوندانه په هر دگر کې ، په ځانگړې توگه دروزنې او سمونې په لاره کې ترې ستره گټه پورته کولی شو.

پوښتنه: تاسو د ادبي نقد او کره کتنې په اړه څه نظر لرئ، او دا راته وویاست، چې ولې په هیواد کې دننه او بهر د ادبي نقدونو په اړه ادبي مرکزونه، چې هلته با صلاحیته ادبي او فرهنگي منتقدین او کره کتونکي موجود وي نه جوړیږي؟

ځواب :

لکه د ژوند هره پروسه ، د پېشوهر بهیر، هر خوځښت ، ادبیات هم دخپلې ودې او پرمختگ لپاره هڅونې ، سمون یا اصلاح او تشویق ته اړتیا لري. ادبي کره کتنه ، دیوه ادبي اثر پرته کول، غورچاڼ او د ښیگنو او نیمگرتیاوو، په گوته کول دي. یوکره کتونکي ته ښایي چې دکره کتنې په وخت کې دیوه اثر ښیگنې رابرسیره کړي، هغه وستایي او وهڅوي . نیمگرتیاووته یې گوته ونیسي او دهغو دسمون یا اصلاح وړاندیز هم وکولی شي. یانې داسې نه چې نیمگرتیا ته گوته نیسي ، لکن دسمون لاره یې ورته څرگنده نه وي.

زما په اند په هیواد کې دننه او په ډیره لږه کچه ، چې کیدای شي دنشت په توگه یې وبولو ، په بهر کې ځینې ټولنې جوړې شوي چې وخت ناوخت د ادبي اثارو کره کتنې کوي، لکن دا چې په هغو کې دې تکره ، د وړتیا لرونکي او باصلاحیته کره کتونکي گډون ولري، زه پخپله ډاډه نه یم. په ټلو یزینو ، راډیوگانوکې ، ادبي ټولنو او بهیرونو کې ، ځینې غونډې ترسره کیږي ، خواتدایي ښه لري او زما په اند دقناعت وړ یې نشو بللی. پدې اړه هڅو او هاند ته اړتیا شته .

پوښتنه: په یوه ټولنه کې چې د عقایدو او فرهنگ سانسور واکمن وي ، ستاسې په اند په یو شاعر او لیکوال باندې څه اغیز لري ؟ شاعر او لیکوال څنگه کولای شي له دې ډول ناخوالو سره مبارزه وکړي ؟

ځواب:

سانسور چې د سینسوس یا سینسر (د نظر څرگندونه ، څارنه) لاتیني کلمې څخه اخیستل شوی دی . په پخواني روم کې د سانسور د چارواکو دنده

دوگړو د شمیرنې ، د مالیې د کچې ټاکل او اخلاقي کړو وړو ، څارنه وه .
خود چاپیزو رسنیو په رامخې ته کیدوسره د سانسور بڼه هم بدله شوه
زما په پکر ، سانسور اصلا په ټولني کې د ټیکاو او هغمې لپاره
رامنځته شوی وو ، چې د دولتي او رسمي بنسټونوله لوري به پرمخ
بیول کیده ، اما دوخت په تیریدو سره ، اشخاصو او نظامونو هغه
د هغونظریاتو ، اطلاعاتو او افکارو چې دخپل واک او ځواک لپاره
یې گواښ گنل ، دخپلو لپاره ، دیوې وسیلې په توگه کارول پیل
کړل . مذهبي کړیو او دولتي چارواکو دخپلومخالفینودخپلولپاره
دهغه نه په بیلابیلو پلمو گټه پورته کوله ، چې جوته خبره د نړۍ
کلتور او فرهنگ ته یې ترډیره بریده زیان رساوه . د ادب او فرهنگ
په ډگر دنویو تخلیقونو د لارې پر سر یولوی خنډوگرځیده اودغه
بهیر یې وشیمن یا وروکړ .

د دریمې نړۍ او په هغه هیوادونو کې چې د سیکولریزم پراسولوندي
روان ، له سانسورنه ډیر کار اخیستل کیري . خو په نورو
هیوادونو کې هم چې بیلابیل نظامونه لري ، سانسور په یوه نه یوه
بڼه شتون درلوده اولري یې .

که په ټولیزه توگه خبره وکړو ، سانسور لیکوال ، هنرمند او شاعر
، دې ته اړباسي چې هغه څه چې په ذهن کې یې لري او غواړي
دنوروسره یې شریک کړي ، په بشپړه توگه بیان او څرگندنه کړای
شي . خپل بیان دیوه چوکاټ په کړی کې راوړي ، بریدورته وټاکي
او محدودیې کړي . له خپلو ځینو افکارو نه تیرشي ، یایې پداسې
یوه پیچلې بڼه وړاندې کړي چې هرڅوک یې د پوهیدو وړتیا ونلري .
سانسور د استعدادونو د ودې په لاره کې هم خنډ جوړیږي ،
دهغودغوریدا او غښتلتیا مخه نیسي .

خونن ورځ ، د ډله ایزو رسنیو او په ځانگړې توگه ، د الیکټرونیکي
رسنیو د پراختیا په وجه ، دنړیوال کیدو او ولسونو دنژدې کیداله
برکته ، شاید د سانسور پلي کول هم که په بشپړه توگه ناشوني نه
وي نو ستونزمن شوي هر وروډي . د هر ډول نظریاتو ، مالوماتو ،
افکارو او پېښونو چې مور و غواړو ځان خبر کړو ، نودنړیوالو ډله
ایزو رسنیوله لارې په ځانگړې تود انټرنیټ له لارې ، کولې شو په
اسانۍ هغه ترلاسه کړو . له بله پلوه ، رسنۍ پخپله په یوه ځواک
او خپلواک لوري ، بدلې شويدي چې په اسانۍ سره دهغو کنټرول
ناشونی ښکاري .

پوښتنه : یو شمیر شاعرانو او لیکوالو د خپلو څیرنیزو
اونوښتگرو کارونو او فعالیتونو لپاره د بهرنیو
لیکوالو آثارو شعرونه ژباړلي دي . ستاسو په نظر د
بهرنیو آثارو ژباړه او یا زموږ د آثارو ژباړه په
نورو ژبو کې د پښتو ادب د ودې او پرمختگ لپاره څه

اغيز لري؟ او دا راته ووياست آيا تاسو هم بهرني
آثار ژباړلي دي او كه نه؟

ځواب :

لومړی به پدې اړه وغږېږم چې ما ژباړې كړيدي كه نه ، بيا به
د ژباړې دگټوپه اړوند هم خپل نظر څرگندكړم .
هو، ماد بهرني ژبې نه ژباړې كړيدي. دروسي ژبې نه مې دوه
كتابونه چې يو يې (جگړه) اوبل يې (غښتلي وگړي) نوميرې ،
پښتوته ژباړلي دي ، چې جگړه كتاب چاپ شوی او غښتلي وگړي چاپ
نشو. دانگريزي ژبې نه مې هم يو كتاب چې په هندكې
د پښتنويو افغانانو د واکمنۍ په اړوند وو، ژباړلی وو، بيا مې
يو تاريخپوه اوليکوال ته چې دلته يې نه غواړم نوم واخلم
، ورکړ ترڅو هغه وگوري او نيمگړتياوې يې بشپړکړي، نظر پر ورکړي
او مخکته يې وکړي . لکن د بده مرغه چې دخه مودې تيريدونه پس
، کله چې مې ورنه دهغه پوښتنه وکړه ، نوويې ويل چې هغه ورکه
شويده . نو هغه په همدې توگه ضايع شو. نورې ځينې ژباړې هم
تر لاس لاندې لرم چې دوخت په مساعديدوسره به يې که خدای (ج)
غوښتي وو، دهيوادوالو په وړاندې کيږدم .

زما په نظر د بهرنيو شاعرانو اوليکوالان د آثارو ژباړل پښتوته نه
يوازې دا چې د پښتو ژبې دودې او غښتلتيا لامل گرځيدی شي ، بلکې
دامرسته هم کولی شي ، ترڅو مور دنورې نړۍ له ادبياتو، دهغوی
د ژوندانه د طرز او دنړۍ په وړاندې دهغوی د تفکر او درک څخه
خبرشو. دهغوی تجربې ، د علم او تکنالوژۍ په ډگر کې ، دهغوی د
پرمختگونو لاملونه ځانته رابرسيره کړو او دخپلې ټولنې په وده
او هوساينه کې ترې گټه واخلو. همدارنگه ، د پښتو آثارو ژباړل
نور وژبوته ، زما په اند کولی شي چې نورو ته ، زمور د کلچر، زمور
دمعنوي ارزښتونو، زمور د تاريخ په ورپيژندلو کې غوره ونډه
ولري. مور د پير داسې ارزښتونه لرو چې دويار وړدي ، لکن دا چې
کارندی ورته شوی ، هغه دنړۍ دسترگونه خوندي پاتې دي. د همدې
لارې نه کولی شو هغه دنړۍ دسترگوپه وړاندې کيږدو او ور ويې
پيژنو.

پوښتنه : دلر او برو پښتنوليکوالو، اديبانو او شاعرانو د
گډو هلوځلو او فرهنگي فعاليتونو په تړاو مو نظرڅه
دی؟

ځواب :

په وروستيو څولسيزو کې ، دلرو او برو پښتنو ترمنځ اړيکې غښتلي
شويدي ، اديبانو او شاعرانو ته دغه موقه په لاس ورغلي چې ديو بل
سره ناسته ولاړه وکړي او دخپلې ژبې ، خپل کلچر او خپل ادب لپاره
گډې اغيزمنې هلې ځلې وکړي ، چې له نيکه مرغه ډيرې لاسته

راورنې يې هم لرلې دي،خوسره لدې ماته دغه هڅې او هلې ځلې كافي نه ښكاري ،بلکې كيداى شول چې تردې زياته گټه ترې پورته كړى شوې واى .تراوسه مورلا يوه گډه ليك ژبه نده موندلې اوتاكلې . اوس هم ډيرى لړپښتانه دبروپښتنوپه ليكنوسم نه پوهيږي، شايد يولامل يې داهم وي چې بروپښتنو دپښتو دسوچه كيدوي او دې په ترڅ كې ،هڅه كړيده چې پښتوله سره جوړه كړي اودنورو ژبو دلغاتونو لپاره چې په پښتوكي كارول كيږي اوهرپښتون ورباندې پوهيږي ، نوي اوزياتره وخت له ځانه لغاتونه جوړكړي چې زماپه پكر،دانه يوازي داچې پښتوپياوړې كولې نشي بلکې دپښتودودې مخه نيسي اودغه بهيرتكنى كوي. مورلراو برپښتانه بايد يوه گډه ليك ژبه ولرواوددې كارلپاره لروپښتنوته ښايي چې دخينو شيانونه تيرشي اوبرپښانه هم دخينوشيانونه لاس واخلي . دبيلگې په توگه : داونى نومونه چې دبرپښتنوپه منځ كې ځينې كسان هڅه كوي چې دخپل ځانه جوړكړي نومونه لكه يوه نى ،دوه نى. په ټولوپښتنووروتپي ،حال داچې زمورلرپښتانه ددې لپاره نومونه لري ،لكه خالي ،ايتوار... مور ددې پرځاى چې دځان نه نوي نومونه جوړكړو،هغه شته ولي نه دود كوو؟!

پوښتنه: تاسو دشعر او شاعرۍ په ډگر كې سياست ته هم وارد شوي ياست او سياسي شعرونه مو هم ليكلي او كه نه؟

ځواب:

دتيرخولسيزوپه اوږدوكې زمورپه خاوره كې داسې پيښې وشوې اولاخوكيږي چې زمور دټولني او وگړودفعاليت او كروورو هره برخه يې دسياست تراغيزې لاندې راوستې ده. پداسې حالاتوكې به كه غواړې يانه غواړې ، دسياست تراغيزلاندې راځي. كه د هغو ستونزو ،مسايلو، كركيچونو، چې زمور ټولنه ورسره لاس اوگريوان ده ، بيانول ،غندل ياورنه سرتكونه ،دهيواد اوولس دبدمرغى لاملونه اولاملين په گوته كول ، دستونزودحل لپاره دخپل ذهن اوپوهې سره سم ،ديوې لارې او حل وړانديز، سياست وبولو ، نو مابه هم سياست ته مخه كړې وي. ځكه دا هغه مسایل دي چې زما د وروستيو شعرونو اوليكنوپه ترڅ كې ورته اشاره شویده .

پوښتنه: تر هغه ځايه چې زه خبر يم تاسو د وزيرو اومسیدو د توکم په تړاو يو تاريخي كتاب هم ليكلي دى، مهرباني وكړئ په دې اړه په لنډه توگه معلومات راکړئ؟

ځواب:

هو، ماپدې اړوند هڅه كړيده چې دپرديو او يرغلگروپه وړاندې ،دجنوبي وزيرستان دمسيددقوم د مبارزې او هاندپه هكله مالومات سره راغونديكړم او دوخت په بهيركې دهغوپه څرنگوالي

رڼا و اچوم . پدې اړوندې د بيلابيلو تاريخ پوهانو، ليكوالانو او پيښه ليكونكو ليكنې، شواهد او نظريات ، راغونډكړي او څيړلې دي چې هيله كوم په نژدې راتلونكې به وكولى شم هغه دمینه والوسره په چاپي بڼه شريك كړم .

پوښتنه: ستاسوپيغام د يو ليكوال او شاعر په توگه په هيواد كې دننه او بهرځوانو ليكوالو او شاعرانو ته څه دي؟

خواب :

پيغام به نه ورته وايم ، بلکې هيله به يې وبولم يابه هم د زړه خواله ورسره وكړم .

يوه ورځ يوه دوست د ټوكوپه ژبه راته گيله وكړه : ويل يې « افغانستان پر روسانو استاد اولميرونيوه ، په سندروكې يې ويل چې - اى زما وطنه دلعلونوخزاني زما - هغه ووچې روسانو دخزانوپه لټه كې زمورپر هيواد يرغل وكړ، خو يو يې لیده چې نه خزانې وې اونه خوهم لعلونه ». ده وويل : داتاسوشاعران يې چې زمور وگړي ارام ژوندته نه پريردئ. غټې ، غټې خبره ورته كوئ، چې نه پوهيرم «لاتراوسه يې مغزه په قرارندى...» مور هغسې يواو دغسې يو. په ولس كې دجنگ جگړې احساسات راپاروئ او... .

سره لدې چې ده به شايدتوكه كړې وي ، لکن په هر توكه كې درښتيايوڅه فيصدي شته وي. زمورځينې شاعران اوليكوالان شته چې ولس ته دغيرت او ميرانې ناسم تصور او انځور وړاندې كوي يا يوازې هغه پيښې ورته بيانوي چې مور پكې ځانونه بريالي گڼو. خومورهم دنورو ولسونوپه شان انسانان يو. هر انسان په ژوندكې دبرياو واوماتو، لوانگو او پيچومو، جگو اوتيتو سره مخامخ كيږي. مورهم په ژوندكې ددواړو سره مخامخ شوي يو. مورخپل ولس ته بايد د دواړو يادوونه وكړو. كه مور ولس ته داورښيوچې انگريزته مودرې واړه غاښ ماتونكې خواب وركړى دى ، نوداهم بايدورته يادكړوچې نن ورځ مو همغه انگريزته دمرستي لاس وراوردكړيدى. همغه انگريزنن هوساژوندكوي، مورته هم دژوندكولو او نظام جوړولو لار راښايي ، داوولې؟! ورته وښيوچې هغه خو مو مات ضرور كړ، لکن خپل ځان موابادنكړ.

كه مورخپل ولس ته داوريادووچې روس ته موماتې وركړه ، نرى مودكمونيزم له گواښه وژغورله ، نو ورسره تړلي داهم بايد يادكړوچې وينې زمورتويې شوې اوگټه ترې بل پورته كړه . ورته څرگنده كړو چې ، تر بري وروسته مو دا وړتياپه ځان كې پيدانكړاى شوه چې هيواد سمسوراو ابادكړو، ولس نيكممرغه كړو، بلکې ديوبل وينې موتويې كړې ، هيواد مو وړان كړ، ماشومان مو وژړول ... همغه روس نن هوسا اوسوله ايزژوندلري ، هيواد يې

وران ويجار ندی ، بل ته یې لاس ندی نیولی ، لکن مورپه څه حال کې یو اوداولې؟! هغه تیروتنې چې رانه شوې دي او دې حال ته یې رسولي یو، باید په گوته کړو، ترڅو زموږ راتلونکی نسل هغه تکرار نکړي. مورله ټولې نړۍ سره په فکري جگړه کې یواونړیوال دځان دشمن گڼو : که فرض کړو چې نړۍ په رشتیا هم زموږ سره په جگړه کې وي ، نودغه ستونزه په مورکې ده که په نړۍ کې ولې مور دنورې نړۍ سره په گډه ، په غبرگون (هماهنکی) کې ژوند نشو کولی ؟ داڅوکیدای نشي چې ټول دې په ناسمه روان وي او یوازې دې مورپه سمه یو. ددې ټولولاملونو او لاملینو یادوونه باید وکړو.

له بې ځایه غرور نه تیرشو. پدې نه کیږي چې (لندنه تاباندې یې نه ورکوم ...) ، بلکې راځئ یوځل دا ومنو چې مور ترهرچا وروسته پاتې یو ، یوازې هغه وخت کولی شو خپل خپر هیواد ، خپل ښاراو کلی ښکلي کړو ، بیابانه دیته اړتیا هم نه وي چې لندن یادکړو. هیوادوال دسولې ، وطنپالنې اوحقیقي میرانې او غیرت لورته راوبولو. بس همدامې هیله ده چې دخپلو لیکوالانو، شاعرانو او له ټولو هیوادوالونه یې کوم .

پوښتنه : تاسو دیوشاعر او لیکوال په توگه زموږ دهیواد اوسنی سیاسي، تاریخي او کړکیچن حالات څنگه خیرې اونوروشاعرانو او لیکوالوته په دې اړه څه وړاندیزونه لرئ؟

ځواب :

مادمخکنی پوښتنې په ځواب کې هم لراوزیات پدې اړوند اشاره غوندې وکړه ،خودلته به هم په لنډډول یوڅه ورزیات کړم . لکه څنگه چې ټولوته جوتنه ده ، داڅه دپاسه درې لسيزې زموږ هیواد او ولس دیوه دردونکي ناورین، کړکیچ او ستونزې سره مخامخ دی. داچې لامل یالاملین یې څوک دي ، پدې هکله نه غواړم دلته بحث وکړم. خودابه ضرور ووايم چې زماپه پکر، دنورولاملونویالاملینوترڅنگه ، تر ټولو لوی او بنسټیز لامل یې مورپخپله یو. زموږ بې اتفاقي ، زموږ خودخواهي، دیوبل په وړاندې زموږ دغم نلرل، دیوبل نظرته درناوی نه کول، بې ځایه غرور، دټوپک اوتورې په وسیله دمسایلو او مرڼو حل ته مخه کول، دخپلې بې وسې اوبې حسې پره پرنورو وراچول اوځان له مسولیتته خلاصول، دا هغه څه دي چې زماپه پکر، زموږ د بدمرغی اصلي لامل گرځیدلی .

زماپه اند، موربایدخپل تاریخ اوماضي ته یوځل بیا او په انتقادي نظرهم وگورو ، ترڅووکولی شو خپلو نیمگړتیاواو تیروتنوته (چې زماپکر، ترلاسته راوړنو اوویارنو یې تله درنه ده) متوجه شو او پندترې واخلو، ترڅو هغه څه چې زموږ د وروسته

پاتې والي سبب گرځيدلي دي، تکرار نکړو. دخپل پلاراونیکه په ویاړنو او کارنامو پورې کلک ونه نښلو، بلکې هڅه وکړو، ترڅو دهغوی نه لادیرې ویاړنې او کارنامې ولرو. بې ځایه غرور ونکړو، له جنگ جگړې، شخوشولنګونه لاس واخلو. دنورې متدنی نړۍ دولسو په شان ، ستونزې دخبروله لارې اوارې کړو. دټوپک په ځای دعلم اوقلم نه گټه پورته کړو.

ماپه خپلوشعرونوکې هڅه کړیده چې ولس دسولې او دیوبل په خواکې دگډوډونکولو لورته راوبولم، مورله جگړه نه کرکه وکړو اودپوهې اوعلم لورته مخه کړو. نودیوه شاعر اولیکوال په توګه له نورو شاعرانو اولیکوالانونه مې هم داهیله ده چې ، دنني عصر اوزمان دغوښتنو اوامکاناتوپه نظر کې نیولوسره ، ولس ته هغه څه بیان کړي چې پرواقعیتو ولاړوي .سره لدې چې کیدای شي ،کله ناکله هغه دچادخوابدۍ لامل هم وگرځي، هغه به پرې ترخه ولگي ، اما په راتلونکې کې به یې گټه هر ورو وي.

په ډیر درنښت او ادبي مینه :

انجنیر عبدالقادر مسعود